

*Кадырова Зиада Абдылдаевна,
Кыргыз билим берүү академиясы,
изденүүчү,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары,
e-mail: kadyrova.ziada@mail.ru*

**БАШТАЛГЫЧ КЛАССТЫН ОКУУЧУЛАРЫНЫН ОКУУ ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИН
БААЛОО ПРОБЛЕМАСЫ БОЮНЧА ИЗИЛДӨӨЛӨРГӨ ТАЛДОО**

*Кадырова Зиада Абдылдаевна,
соискатель,
Кыргызская академия образования,
Кыргызская Республика, город Бишкек
e-mail: kadyrova.ziada@mail.ru*

**АНАЛИЗ ИССЛЕДОВАНИЙ ПО ПРОБЛЕМАМ ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ
ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ**

*Kadyrova Ziada Abdyl daevna,
applicant,
Kyrgyz Academy of Education,
Kyrgyz Republic, Bishkek city
e-mail: kadyrova.ziada@mail.ru*

**ANALYSIS OF RESEARCH ON THE PROBLEMS OF ESTIMATION OF
LEARNING ACHIEVEMENTS OF YOUNGER CLASSES**

Аннотация: Советтик педагогикада баалоо көзөмөлдөөнүн жана текшерүүнүн жыйынтыктоочу этабы катары эсептелген. Кийин, XX кылымдын аягында окуучулардын окуу жетишкендиктерине эл аралык салыштырма изилдөөлөрдү жүргүзүүнүн натыйжалары аркылуу баалоого артыкчылыктуу маани бериле баштаган. Макалада баалоо түшүнүгүнүн изилдениши абалы иликтөөгө алынып, башталгыч класстын окуучуларынын окуу жетишкендиктерин баалоо проблемасына арналган изилдөөлөргө талдоо жүргүзүлгөн.

Аннотация: В советской педагогике оценка считалась как завершающий этап контроля и проверки. В конце XX века, по

результатам международного сравнительного исследования учебных достижений учащихся, оцениванию стали придавать приоритетное значение. В статье изучено состояние исследованности понятия оценки, проведен анализ работ по проблемам оценки учебных достижений учащихся начальных классов.

Annotation: In Soviet pedagogy, assessment was considered as the final stage of control and verification. At the end of the twentieth century, according to the results of an international comparative study of educational achievements of students, assessment began to be given priority. The article examines the state of research of the concept of assessment, ana-

lyzes the work on the problems of assessing the educational achievements of primary school students.

Түйүндүү сөздөр: көзөмөлдөө, текшерүү, баалоо, окуу жетишкендиктери, баалоонун функциялары.

Ключевые слова: контроль, проверка, оценка, учебные достижения, функции оценки.

Key words: control, verification, assessment, educational achievements, assessment functions.

Киришүү. XXI кылымдын башында Кыргыз Республикасынын билим берүү системасында окуучунун билимин баалоо актуалдуу маселелердин бирине айланды. Буга себепкер болгон жагдайлар катары XX кылымдын 90-жылдарынан баштап чет өлкөлөрдө Эл аралык салыштырма изилдөөлөрдүн жүргүзүлүшүн эсептөөгө болот. PISA жана PIRLS изилдөөлөрүндө окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо деген аталыш көбүрөөк колдонулуп келген. Бул изилдөөлөр салыштырма баалоо деп аталып, анын курамында алдын ала баалоочу инструментарийлерди даярдоо, апробациялоо, баалоо критерийлерин иштеп чыгуу, изилдөөнү жүргүзүү жана жыйынтыгын чыгаруу процесси камтылган. Мындан биз, мурдагы көнүп калган «көзөмөлдөө», «текшерүү» терминдеринин ордуна «баалоо» термини көбүрөөк колдонула баштаганын баамдайбыз. Азыркы күндө билим берүү системасында «баалоо» термининин мааниси жогорулай баштады. Буга 2014-жылы Кыргыз Республикасында кабыл алынган жалпы орто билимдин мамлекеттик билим берүү стандарты негиз болуп берди деп айтууга болот.

Баалоо түшүнүгүнүн өнүгүшү. Мурда, советтик педагогиканын учурунда баалоого экинчи пландагы маани берилген. Мында

«көзөмөлдөө жана баалоо», «текшерүү жана баалоо» деген терминдер басымдуу түрдө колдонулуп, баалоо текшерүү процессинин алкагында, окуучуга 5 баллдык система менен баа коюу милдетин аткарган [1; 2]. Бирок, тиешелүү адабияттарга талдоо жүргүзсөк баалоо түшүнүгү кеңири түшүнүк экенин баамдайбыз. Заманбап орус тили сөздүгүндө баалоо төмөнкүдөй маанилерде мүнөздөлөт [3, 432-б.]:

1) Баалоо этиши боюнча аракеттерди кылуу, мүлктү баалоону жүргүзүү;

2) Баа, бир нерсенин баасы. Мисалы, баасы жогору, баасы төмөн;

3) Бир нерсенин сапаты тууралуу пикир, ой толгоо.

Көпчүлүк изилдөөлөрдө баалоо процесс катары дагы, процесстин натыйжасы катары дагы мүнөздөлөт.

Советтик психолог, окумуштуу Б.Г. Ананьевдин эмгегинде баалоо мугалимдин окуучуну жетектөөсүнүн акты деп белгиленген [4]. Баалоо маанилүү түшүнүк экенин, ал текшерүү процессинин өзөгү болоорун С.Л. Рубинштейн даана баамдаган. Ал окутуу процессиндеги баалоого өзгөчө маани берип, мугалим менен окуучунун өз ара аракеттенүүлөрү баалоо моменттери менен сиңирилген деп баса белгилеген. Ишмердүүлүктүн жыйынтыгында баалоо ишке ашырылат, – деген ал, – бул жыйынтыкта жетишкендиктер жана кемчиликтер болот, ал эми баалоо ушуларды так аныктап бериши зарыл [5].

Баалоонун окутуу процессиндеги ролу тууралуу психолог Н.А. Батурин дагы өз эмгегин арнаган. Ал баалоону объект-объект, субъект-субъект жана объект-субъект катыштарынын чагылдырылышы деп эсептеген. Бул процесс баалоо предмети менен баалоо негиздеринин, критерийлердин, эталондордун ортосундагы салыштыруу, дал келтирүү.

Бул процесстин жыйынтыктоочу фазасы – бул баа-жыйынтык, деп белгилейт [6].

XX кылымдын 60-жылдарында окуучулар ээ болгон билимдерди жана билгичтиктерди текшерүү проблемасын Е.И. Перовский терең изилдеген. Ал падышачылык Россиядан баштап дээрлик бир кылым убактагы текшерүү түшүнүгү боюнча архивдик, методикалык адабияттарды, нормативдик документтерди иликтеп, ар бир эмгекке өз көз карашын билдирип, бараандуу эмгек жазган. Е.И. Перовский бул эмгегинде баалоо түшүнүгүн чечмелөөгө өзүнчө бөлүм арнап, анын маанисин төмөнкүчө чечмелеген: «Баалоо – бул процесс жана натыйжа, процесс катары ал текшерүү процессинин курамына кирет, натыйжа катары ал текшерүү процессин жыйынтыктайт» [7, 443-б.]. 70-жылдарда окумуштуу-педагогдордун демилгеси менен советтик педагогикалык энциклопедия басмадан чыгарылган. Мында дагы «окуучунун билим деңгээлин текшерүү жана баалоо» деген термин бекемделип, ага кенири түшүндүрмө берилген [8].

XX кылымдын 70-80-жылдарында «текшерүү» термининин ордуна көбүрөөк «көзөмөлдөө жана баалоо» термини колдонула баштаган. Дидактикалык жана педагогикалык адабияттарда «көзөмөлдөө» терминине аныктамалар берилип, аны уюштуруунун теориялык жана методологиялык маселелери каралган. көзөмөлдөө комплекстүү термин катары каралат, ал өз курамына текшерүүнү, учеттоону, күнүмдүк окуу иштерине байкоо жүргүзүү маселесин дагы камтыйт деген ойлор айтылган [9; 10].

Текшерүү, контролдоо терминдеринин курамында баалоо термини дагы баяндалат. Баалоону изилдөөчүлөр текшерүү бүткөндөн кийин окуучуларга балл коюу, же анын билим деңгээли тууралуу сапаттык түшүндүрмөлөрдү берүү, комментарийлөө деп белгилешкен. Баалоо көбүнчө беш баллдык шкала

менен окуучуга баа коюу деген ойду билдирген. Советтик педагог Ш.А. Амонашвили гумандуу педагогиканын алкагында башталгыч мектептин окуучуларынын инсандык касиетин калыптандыруу проблемасын көтөргөн. Ал баланы турмуштагы жаңы кубулуш, анын миссиясы бар деп жогору баа берет, бала – кайра жаралган жаңы быты, эгер ал сеники болсун десең, аны башкалар үчүн тарбияла, – деген ойду айткан. Ал – ишмердүүлүктүн жүрүшүнүн жана натыйжасынын милдеттерде коюлган эталон менен өз ара катышын аныктоону баалоо деп түшүнөт [11].

Советтик окумуштуу Л.В. Занков окуучулардын билимдерин жана билгичтиктерин калыптандыруу эле эмес, алардын жалпы өнүгүүсүн камсыз кылуу – башталгыч мектептик билим берүүнүн башкы максаты деп эсептеген. Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоону ал комплекстүү иш чара деп эсептеген. Бул комплекстүү иш чарада окуучунун окуудагы ийгилигин жана өнүгүүсүн иликтөө маселесин койгон жана аны системдүү процесс катары караган. Мында окутуунун натыйжалуулугун жана окуучунун өнүгүүсүн анын өздүк жетишүүсү менен салыштыруу керек деп эсептеген. Демек, баалоо процедураларын окумуштуу ушул процесстин алкагынан алып карап жатканын баамдоого болот [12].

Традициялык баалоодо билим алуучу жакшы жана эң жакшы баа алууга мотивдешет. Бирок, бул мотив анын таанып билүүсү менен байланышпайт. Мындай окутууда студент өзү билим алууга, көптү билип, өздөштүрүүгө ынтызар эмес, тек гана жакшы баа алуу үчүн аракетин жасайт, үстүртөн билип алуу окуучу үчүн жетиштүү сыяктуу сезилет. Мында ал окутуучудан көз каранды: «мен жакшы баа алыш үчүн эмне кылышым керек?» деген суроо анын оюн ээлеп алат, эптеп жакшы баа алуунун жолун издейт. Бул

учурда ал билимди толуктайын, көптү билип алайын, проблеманы чечүүгө карата көп изденейин деп ойлонбойт [13].

Баалоо боюнча алгачкы илимий диссертациялар XX кылымдын 70-жылдарында пайда болгон. Советтик окумуштуу В.М. Полонский 1970-жылы «Дидактические вопросы оценки системы знаний» аттуу диссертациясын жазып, педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуу даражасына ээ болгон. Бул диссертациясында жана дагы башка эмгегинде ал «баалоо» түшүнүгүн – калыптанган билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү алдын ала пландалгандар менен шайкеш келүү даражасын аныктоочу системалуу процесс деп белгилеген [14]. Анын ою боюнча окуучунун окуу жетишкендиктерин баалоо проблемасы жалпы предметтик түшүнүк болуп эсептелет, бирок аны колдонуу конкреттүү предметтердин алкагында жүргүзүлөт. Баалоо түшүнүгүн системалуу процесс деп атоо менен, В.М. Полонский бул процесстин ички компоненттерин дагы бөлүп көрсөткөн. Бул процесстин биринчи компоненти – окутуунун максатын аныктоо; экинчиси – максатка жетүүнү текшерүүгө карата тапшырмаларды тандап алуу; үчүнчүсү – текшерүүнүн натыйжасын билдирүүчү белгилерди (баллдар) же башка ыкмаларды аныктоо.

Башталгыч класста баалоону уюштурууга карата изилдөөлөргө талдоо. Башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн көзөмөлдөө маселесине психологиялык көз караштан алып В.Г. Романенко кандидаттык диссертациясын жактаган [15]. Бул изилдөөдө окуучунун окуу ишмердүүлүгү окуу маселелеринин өзгөчөлүгү аркылуу мүнөздөлөт деп айтылат. Ал эми окуу маселелеринин башкы өзгөчөлүгү окуучунун өзүн өзгөртүүдө турат, анткени окуу милдеттери аркылуу окуучу конкреттүү практикалык маселелерди чечүүнүн ыкмаларына ээ

болот. Бул ыкмаларды өздөштүрүү ар кандай окуу аракеттерди аткаруу аркылуу ишке ашырылат. Бул аракеттердин ичинде көзөмөлдөө жана баалоо да бар, дейт изилдөөчү. Башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүндө көзөмөлдөөнүн эки түрү бар деп эсептейт В.Г. Романенко: 1) өз эрки жана көңүл бөлүү формасы менен ишке ашырылган көзөмөл, анын функциясы болуп, даяр үлгү аркылуу аракеттерди коррекциялоо; 2) рефлексивдүү көзөмөл, ал жаңы окуу маселелеринин шарттарына дал келе турган жалпы аракеттердин ыкмаларын калыптандырууга багытталган. Изилдөөчү рефлексивдүү көзөмөлдөөгө басым жасаган. Ал баалоо менен өзгөчө түрдө байланышкан деп эсептейт. Анын ою боюнча, рефлексивдүү көзөмөл аракеттердин жаңы ыкмаларын жаңы шартта колдонуп көрүү системасы катары ишке ашырылат.

XXI кылымдын башында башталгыч класстын окуучуларынын окуу жетишкендиктерин көзөмөлдөө маселеси жаңыча көз карашта изилдене баштаган. Анткени бул жылдары ар бир өлкө өз эгемендүүлүгүнө ээ болуп, дүйнөлүк масштабдагы билим берүүнүн жетишкендиктерин өз өлкөлөрүнө жайылтуу аракеттери күчөгөн. Окутуунун максатын коюудан баштап, окуучунун окуу жетишкендиктерин баалоо, контролдоо жүргүзүү маселелерине жаңыча көз караштарды бекемдөө маселесине окумуштуулар көңүл бурушкан. Бул мезгилде окуучунун окуу жетишкендиктерин баалоо маселеси окуучунун окуу ишмердүүлүгүн арттыруунун, анын инсандык касиеттеринин өнүгүүсүнүн маанилүү каражаты катары каралган.

Бул жылдары билим берүүнүн сапатын арттыруу маселеси коюлуп, окуучунун билим сапатын жакшыртууда тиешелүү методикаларды, технологияларды колдонуу маселеси күч алган. Башталгыч класстын

окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүнүн сапатын арттырууда көзөмөлдөөнүн негизги ыкмаларын жана каражаттарын колдонуу маселесин иликтөөгө карата М.П. Зиновьева изилдөө жүргүзгөн [16]. Башталгыч мектепти модернизациялоонун шартында инсанга багытталган окутуу кеңири жайылтылууда. Бирок, башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн көзөмөлдөө процесси өз консервативдүүлүгүн сактап келүүдө: окуучулар окуу материалын өздөштүрүүгө тартылышып, алар кээде гана өз окуу ишмердүүлүгүн баалоого катышышат. Бирок, мында дагы баланын инсандыгынын өнүгүүсү эске алынбай калат. Ошол себептен, окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн сапатын арттыруу, аларды көзөмөлдөө маселеси актуалдуу болууда дейт изилдөөчү.

Изилдөөдө бул проблема терең талдоого алынган жана анын негизинде башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн көзөмөлдөөнүн концептуалдуу негиздери, контролдоону уюштуруунун негизги багыттары аныкталган. Мугалим менен окуучунун субъект-субъекттик карым катнашынын негизинде окуу жетишкендиктерин көзөмөлдөөнүн сырткы жана ички шарттары аныкталган. Изилдөөчү башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүктөрүнүн сапатын көзөмөлдөөнүн моделин иштеп чыккан. Бул модель максатты коюдан тартып, жыйынтыкты алууга чейинки процести камтыйт, ал окуучунун окуу ишмердүүлүгүнүн сапатын арттырууга, окуучунун жеке өсүүсүн камсыз кылууга багытталган. Модель структуралык жана функционалдык компоненттерди камтыйт. Структуралык компонент көзөмөлдөөчү-максаттык, көзөмөлдөөчү-мотивациялык, көзөмөлдөөчү-процессуалдык жана көзөмөлдөөчү-жыйынтыктоочу багыттардын аткарылышын шарттайт. Ал эми функционалдык компонент көзөмөлдөөнүн кырдаа-

лын, окуучу менен мугалимдин өз ара аракеттенүүсүнүн алгоритмин камтыйт. Бул аракеттенүүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен контролдоонун талаптары иштелип чыккан жана кенже окуучулардын окуу ишмердүүлүктөрүнүн калыптаныш деңгээлдерин аныктоочу критериалдык-диагноздоочу аппарат аныкталган.

Башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүктөрүн баалоого арналган дагы бир диссертациялык эмгекти атай кетүүгө болот. Бул эмгектин автору, россиялык изилдөөчү С.В. Забелин [17]. Башталгыч класста окутуунун баштапкы этаптарында окуучулар өз окуу мүмкүнчүлүктөрүн баалай алышпайт, буга мугалимдин жетектөөсү талап кылынат, дейт изилдөөчү. Баалоонун тийгизүүчү пайдасы зор, баалоо аркылуу окуучунун билим өздөштүрүүсүнүн ийгиликтүүлүгү камсыз кылынат. Бул изилдөөдө педагогикалык баалоонун маңызы чечмеленген. Автордун ою боюнча педагогикалык баалоо эки аспектиде: биринчиси – баалоо жүргүзүлгөн ишмердүүлүк, экинчиси – ишмердүүлүктүн натыйжасы катары каралган, сандык жана сапаттык түрдө туюнтулган баалоочу ой толгоо.

Изилдөөчү башталгыч класстагы баалоонун эки маанилүү функциясын белгилейт: ориентирлөөчү жана стимулдоочу. Ориентирлөөчү функция окуучунун ойлонуу иштерине таасир этет, ал окуучунун өзүнүн ойлонуу процессин маңыздап алуусуна түрткү берет жана өзүнүн билимин түшүнүүсүн камсыздайт. Стимулдоочу функция окуучунун ийгилигине, аракетине, карым катнашына таасир этет. Окуучунун окуу ишмердүүлүгүнүн эффективдүүлүгүн баалоо үчүн изилдөөчү төмөнкүдөй көрсөткүчтөрдү сунуштаган: 1) баалоо ишмердүүлүгүнүн компоненттеринин калыптанышы (максат, мотивация, каражаттарды жана аракеттерди тандоо, жыйынтыгын чыгаруу, баалоо); 2)

окуучунун ой ишмердүүлүгүнүн сапатынын өнүгүшү (байкоо жүргүзүү, анализдөө, салыштыруу, классификациялоо, жалпылоо, оюн байланыштуу баяндап алуу, окуу маселелерин чыгармачылык менен чече алуу билгичтиктери); 3) таанып билүү активдүүлүгү (таанып билүү кызыгууларынын багытталгандыгы жана көрүнүктүүлүгү); 4) аракеттеринин, кунт коюучулугунун даражасы.

Орто мектепте, анын ичинде башталгыч мектепте педагогикалык баалоонун маңызын, анын заманбап методдорун жана каражаттарын илимий жактан негиздөө боюнча кыргызстандын илимпоздору дагы үзүрлүү эмгектенип келүүдө. Кыргыз Республикасы эгемендүүлүккө ээ болгондон бери окуучулардын билимдерин, билгичтиктин жана көндүмдөрүн баалоого арналган бир нече диссертациялык изилдөөлөр жакталды. Алардын эмгектерине анализ бере кетели.

Окуучулардын билимин баалоодо зачеттук системаны пайдалануунун илимий жолдорун А. Абдиев изилдеген. Ар бир чоң бөлүмдөр окулуп бүткөндөн кийин, же болбосо чейректи чыгарууда жана жылды жыйынтыктоодо зачеттук системаны колдонуу окуучунун билимин системалоого өбөлгө түзөт деген ал. Баалоонун мындай формасын уюштурууда класс 4-5 окуучудан турган топторго бөлүнүшүп, ар бир топко карточкалар таратылып берилет да, группа аларга биргелешип жооп даярдашат. Ар бир класста консультанттар тандалып алынат. Топтор өз тапшырмаларын аткарып бүткөндөн кийин мугалим консультанттар менен бирге окуучулардын теориялык билимдерин баалашат [18]. Окуучунун билимин текшерүү жөн гана максат катары каралбашы керек. Аны уюштуруу иши илимий негизге таянышы керек. Мында эмнени баалоо керек деген түшүнүккө келебиз [19].

Болочок башталгыч класстын мугалимдеринин баалоо компетенттүүлүгүн калыптандыруу проблемасына арнап, кыргыз изилдөөчүсү Г.А.Касимова кандидаттык диссертациясын жактаган [20]. Башталгыч мектептин мугалиминин баалоо компетенттүүлүгү түшүнүгүн негиздөө менен ал, бул компетенттүүлүктүн курамын аныктаган: а) мотив компоненти – баалоо ишмердүүлүгүнө туура багыт алуу, окуучуну окуу процессинин субъектиси катары таануу; б) мазмундук компоненти – нормативдик өлчөмдөрдү билүү; баалоо критерийлерин колдонуу; баалоонун функцияларын, методдорун жана каражаттарын түшүнүү; в) ишмердүүлүк компоненти – баалоо ишмердүүлүгүн натыйжалуу жүргүзүү; объективдүү баалоону ишке ашыруу; г) кайтарым байланыш компоненти – үзгүлтүксүз байланышты түзүү; баалоо процессине окуучуларды катыштыруу; өздүк рефлексияны жүргүзүү.

Кандидаттык диссертациялар менен катар Кыргызстанда монографиялар дагы жарык көрүп, окурмандарга сунушталып келүүдө.

2018-жылы профессор А.М. Мамытовдун жетекчилиги менен «Башталгыч мектептин окуучуларынын окуу жетишкендиктерин баалоо» аттуу монография жарык көрдү [21]. Монографияда башталгыч класстын окутуу процессинин маанилүү компоненти болгон баалоонун жаратылышын иликтеген окумуштуулардын эмгектерине талдоо жүргүзүлгөн, баалоонун маңызы изилденген жана окумуштуулардын бул түшүнүккө жасаган мамилелери тууралуу дагы маалыматтар берилген. Авторлордун эмгегинин алгылыктуу жагы катары айта кетүүчү нерсе, алар баалоо түшүнүгүн «билим берүүнүн сапаты» түшүнүгү менен айкалышта кароосунда. Билим берүүнүн сапатын арттыруунун алкагында авторлор адабият булактарына,

нормативдүү документтерге, алдынкы практикага анализ жүргүзүшкөн.

Башталгыч мектепте баалоо процессинин эффективдүүлүгүн арттыруу максатында авторлор бир кыйла алгылыктуу жол-жоболорду сунушташкан. Мындай сунуштарды иштеп чыгууга жана мектеп мугалимдерине сунуштоого республикада акыркы жылдары ийгиликтүү жүргүзүлүп жаткан проекттер, эл аралык изилдөөлөр себеп болгон. Жалпылаштырып караганда, берилген сунуштардын маңызы төмөнкүчө:

- баалоочу тапшырмалар билим берүүнүн мазмунуна, инсан үчүн маанилүү болуучу натыйжага негизделишет жана деңгээлдүү болушуп, окуучунун жаш курагына шайкеш келиши зарыл;

- башталгыч класста баалоонун предмети болуп окуудагы, жазуудагы, түшүнүүдөгү, сүйлөөдөгү жана эсептөөдөгү күтүлүүчү натыйжалар эсептелет;

- баалоонун түшүнүктүү алгоритми болуусу зарыл, ал аркылуу окуучунун окуу жетишкендиги так жана туура аныкталат, ошондой эле окуучу дагы өз окуу жетишкендигин аныктай алат, бул аркылуу окуучунун прогресси аныкталат жана окуучулардын өзүн-өзү баалоо көндүмдөрү калыптанат.

Мындан тышкары, окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоонун эффективдүү методдорун, каражаттарын иликтөөгө карата С.К. Калдыбаев [22], М.М. Бекежанов [23], А.Д. Жунусакунова [24], А.М. Ниязова [25], Г.С. Тагаева [26], Г.Ж. Карагозуева, Н.Б. Ажыкулова [27] илимий эмгектерин жазышкан.

Корутунду. Жогоруда аталган изилдөөлөргө талдоо жүргүзүүнүн натыйжасында жыйынтык катары төмөнкүлөрдү белгилеп кетүүгө болот. Мектеп окуучуларынын, анын ичинде башталгыч класстын окуучуларынын окуу жетишкендиктерин баалоонун

өнүгүшүнө талдоо жүргүзүүдө, алгач, “баалоо” түшүнүгү советтик билим берүү системасында калыптанып калган “көзөмөлдөө” жана “текшерүү” түшүнүктөрүнүн курамында болуп, баалоонун ролу окуучуга баа коюу менен чектелгени аныкталды. Бирок, ХХ кылымдын аягында эл аралык салыштырма изилдөөлөрдүн натыйжасында жана Кыргызстанда кабыл алынган жалпы орто билимдин мамлекеттик билим берүү стандартында коюлган талаптардын натыйжасында «баалоо» терминине артыкчылыктуу маани бериле баштаганы белгилүү болду.

Адабияттар:

1. Калдыбаев С.К. Из истории развития понятия «Педагогическая оценка» [Текст] / С.К. Калдыбаев, В.Т. Исакова, З.А. Кадырова // *Alatoo Academic Studies*. – Бишкек, 2018. – Т. 18. – № 4. – С. 31-39.
2. Калдыбаев С.К. Проблемные ситуации в теории и практике оценивания [Текст] / С.К. Калдыбаев // *Alatoo Academic Studies*. – Бишкек, 2018. – № 3. – С. 13-23.
3. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка. [Текст] / Д.Н. Ушаков. – М.: Аделант, 2014. – 800 с.
4. Ананьев Б.Г. Психология педагогической оценки [Текст] / Б.Г. Ананьев // *Труды института мозга им. В.М. Бехтерева*. – Л., 1935. – Т. VI. – 146 с.
5. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования. [Текст] / С.Л. Рубинштейн. – М., 1958. – 148 с.
6. Батулин Н.А. Психология оценивания и оценки. [Текст] / Н.А. Батулин. – Челябинск, 2006. – Ч. 1. – 106 с.
7. Перовский Е.И. Проверка знаний в школе. [Текст] / Е.И. Перовский. – М., 1960. – 512 с.
8. Педагогическая энциклопедия. Т.3. – М.: "Советская энциклопедия", 1988. – 880с.
9. Сорокин Н.А. Дидактика: Учебное пособие для пединститутов. [Текст] / Н.А. Сорокин. – М.: Просвещение, 1974. – 221 с.
10. Калдыбаев С.К. Кыргыз Республикасында педагогикалык баалоонун өнүгүшүнө таасир тийгизген факторлор [Текст] / С.К. Калдыбаев, В.Т. Исакова, Г.А. Эсеналиева //

- Alatoo Academic Studies.* – Бишкек, 2018. – № 2. – С. 14-21
11. Амонашвили Ш.А. Воспитательная и образовательная функции оценки учения школьников: экспериментально-педагогическое исследование. [Текст] / Ш.А. Амонашвили. – М.: Педагогика, 1984. – 206 с.
  12. Занков Л.В. Дидактика и жизнь. [Текст] / Л.В. Занков. – М.: Просвещение, 1968. – 176 с.
  13. Эсеналиева Г.А. Состояние оценивания учебных достижений студентов в системе средне-профессионального образования Кыргызской Республики [Текст] / Г.А. Эсеналиева // *Alatoo Academic Studies.* – Бишкек, 2019. – № 1. – С. 17-23.
  14. Полонский В.М. Дидактические вопросы оценки системы знаний. Автореф. дисс. ... канд. педаг. наук. [Текст] / В.М. Полонский. – М., 1970. – 24 с.
  15. Романенко В.Г. Особенности действия контроля в учебной деятельности младших школьников [Текст]: автореф. дисс. ... канд. педаг. наук. / В.Г. Романенко. – М., 1985. – 154 с.
  16. Зиновьева М.П. Организация контроля качества учебной деятельности младших школьников [Текст]: дисс. ... канд. педаг. наук. / М.П. Зиновьева. – Саратов, 2004. 210 с.
  17. Забелин С.В. Педагогическая оценка как фактор управления учебно-познавательной деятельностью младших школьников. [Текст]: дисс. ... канд. педаг. наук. / С.В. Забелин. – Курск, 2008. – 219 с.
  18. Абдиев А. Зачетная система как интеграция различных форм организации обучения (на материале изучения предметов естественно-математического цикла) [Текст]: дисс. ... канд. педаг. наук: 13.00.01 / А.Абдиев. – Бишкек, 1992. – 174 с.
  19. Калдыбаев С.К. Учебные достижения студентов педагогических колледжей как объект оценивания [Текст] / С.К. Калдыбаев, Г.А. Эсеналиева // *Международный журнал экспериментального образования.* – М., 2019. – № 3. – С. 51-54.
  20. Касымова. Г.А. Келечектеги баиталгыч мектеп мугалимдеринин окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары [Текст]: педаг. илимд. канд. ... дисс.: 13.00.01./ Г.А. Касымова. – Бишкек, 2014. – 175 б.
  21. Мамытов А.М. Оценка образовательных достижений учащихся начальной школы. Монография [Текст] / А.М.Мамытов, М.Мыкыева, Г.Тагаева. – Б., 2018. – 170 с.
  22. Калдыбаев С.К. Теория и практика педагогических измерений [Текст]: автореф. дис. ... докт. пед. наук.:13.00.01. / С.К. Калдыбаев. – Бишкек, 2009. – 44 с.
  23. Бекежанов М.М. Окуучулардын математикалык окуу жетишкендиктерин компьютердик тесттин негизинде диагноздоо (7-класстын алгебра предметинин мисалында) [Текст]: педаг. илимд. канд. ... дисс.: 13.00.02 / М.М. Бекежанов. – Бишкек, 2012. – 163 б.
  24. Жунусакунова А.Д. Негизги мектепте математиканы компьютердик адаптивдүү тестти колдонуп окутуунун дидактикалык негиздери [Текст]: педаг. илимд. канд. ... дисс.: 13.00.01 / А.Д. Жунусакунова. – Б., 2016. – 197 б.
  25. Ниязова А.М. Научно-методические основы современной системы оценки учебных достижений учащихся общеобразовательных школ» (на примере предметов русский язык и литература) [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / А.М. Ниязова. – Бишкек, 2018. – 186 с.
  26. Тагаева Г.С. Модель оценки учебных достижений учащихся начальной школы [Текст] / Г.С. Тагаева // *Известия Кыргызской академии образования.* – Бишкек, 2020. – № 2(51). – С. 156-161.
  27. Карагозуева Г.Ж. Оценивание достижений учащихся на компетентностной основе при обучении математике / Г.Ж. Карагозуева, Н.Б. Ажыкулова // *Известия Кыргызской академии образования.* – Бишкек, 2019. – № 1(47). – С. 50-55.

Рецензент:
Токтомаматов А.Д.,
педагогика илимдеринин кандидаты